Avaten lausunto Kulttuuripoliittisesta selonteosta

Sivistysvaliokunta 28.2.2025

Asia: VNS 8/2024 vp Kulttuuripoliittinen selonteko

Kiitämme mahdollisuudesta lausua Kulttuuripoliittisesta selonteosta. Keskitymme asiantuntijalausunnossamme tekijänoikeudellisiin asioihin erityisesti käsikirjoittajien, näyttelijöiden ja ohjaajien näkökulmasta.

Kulttuuripoliittisen selonteossa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet on toimintamme näkökulmasta kannatettavia ja yleisen kulttuuripolitiikan arvostuksen nostamisen kannalta välttämättömiä. Pidämme tärkeänä, että kulttuurin tekijöiden rooli nähdään selonteossa keskeisenä ja heidän aseman vahvistamiseen on esitetty toimenpiteitä. Hyvinvoivat tekijät, joilla on kestävät mahdollisuudet toimeentuloon, ovat perusedellytys selonteon tavoittelemalle kasvulle. Ilman luovia tekijöitä, ei ole kiinnostavia sisältöjä, joita voidaan kaupallisesti hyödyntää.

Kuvitellaan tilanne, jossa suomalainen innovaattori luo menestyvän startup-yrityksen. Yrityksen liiketoiminta myydään isommalle toimijalle ja innovaattorin kehittämä aineeton pääoma liiketoiminnan toteuttamisesta siirtyy isomman yrityksen hyödynnettäväksi. Innovaattorille maksetaan kauppahinta, joka koostuu osittain myös tulevaan liiketoimintaan sidotuista osakkeista. Innovaattori saa siis jatkossakin hyötyä kehittämästään liikeideasta, joka on hänen luomaa aineetonta pääomaa. Miten käy käsikirjoittajalle, näyttelijälle tai ohjaajalle, kun he luovuttavat omaa luovaa pääomaansa kaupallisesti hyödynnettäväksi? Heille maksetaan kertamaksu, jonka jälkeen on tarpeetonta ajatella hyötyvänsä mahdollisesta menestyksestä. Menestyksestä, jonka moottorina on heidän luoma aineeton pääoma.

Ilman tekijöitä ei ole sisältöjä ja ilman kiinnostavia sisältöjä ei ole kasvua

Selonteon toimenpiteissä esitetään, että “teoksen hyödyntäminen tuo aina korvauksen tekijälleen.” Lisäksi DSM-direktiivin mukaan kertamaksu ei saisi olla pääsääntönä asianmukaisia ja oikeasuhtaisia korvauksia maksettaessa. Valitettavasti tämä on kuitenkin todellisuutta suomalaisella av-alalla. Jotta voimme pitää huolen laadukkaiden, kotimaisten av-sisältöjen tulevaisuudesta, tulee tätä todellisuutta voida muuttaa.

Käsikirjoittajien, näyttelijöiden ja ohjaajien ruotsalaiset, norjalaiset ja tanskalaiset kollegat saavat menestykseen perustuvia korvauksia luomiensa av-teosten hyödyntämisestä. Tämä mahdollistaa heille tuotantojen välisen taloudellisen turvan ja keskittymisen oman

ammatin harjoittamiseen. Kun tekijöillä on pienempi epävarmuus omasta toimeentulosta, on heillä mahdollisuudet keskittyä luovien sisältöjen tuottamiseen. Kansantaloudellisesti tekijöiden parempi neuvotteluasema turvaa aineettoman pääoman taloudellisen hyödyn säilymisen kotimaisissa käsissä, jolloin se tuottaa verotuloja yhteiseksi hyväksi. Kertamaksulla luovutettujen oikeuksien tuotot valuvat enenevissä määrin kansainvälisten toimijoiden taseeseen ja suomalaisen verotuksen ulottumattomiin.

Jos päädymme tavoittelemaan av-alan ja muiden luovien alojen kasvua vain yritysten näkökulmasta, unohdamme keskeisimmän voimavaran, joka on kaiken perustana: sisältöjä luovat tekijät. Heidän mahdollisuudet keskittyä oman ammatin harjoittamiseen ja oman aineettoman pääoman taloudelliseen hyödyntämiseen on turvattava. Lainsäätäjän tulisi kannustaa ja ohjata kollektiiviseen sopimiseen tekijänoikeuksien osalta. Pohjoismaiset esimerkit osoittavat sen paremmaksi tavaksi luoda toimintatapoja, jotka parantavat tekijöiden mahdollisuutta tulla toimeen työllään ja vahvistavat koko alan toimintaedellytyksiä.

Konkreettisina toimenpiteinä esitämme, että tekijänoikeuslakiin on lisättävä:

- 28 a § uusi momentti: “Jos alalla on sovittu tekijänoikeuskorvausten määrää koskeva kollektiivisopimus, pidetään sen mukaisia korvauksia asianmukaisina ja oikeasuhtaisina.”
    - *Direktiivin 18 artiklassa todetaan, että jäsenvaltion on varmistettava tekijöille ja esittäville taiteilijoille asianmukainen ja oikeasuhtainen korvaus. Direktiivin 20 artiklassa ja direktiivin perusteluosassa (73) todetaan, että jäsenvaltio voi käyttää mekanismina kollektiivista sopimista*
- DSM-direktiivin 21 artiklan edellyttämä vaihtoehtoinen riitojenratkaisumenetely
    - *Direktiivi edellyttää, että jäsenvaltioiden on säädettävä, että riidat, jotka koskevat 19 artiklan mukaista avoimuusvelvoitetta ja 20 artiklan mukaista sopimuksen kohtuullistamismekanismia, voidaan saattaa ratkaistaviksi vapaaehtoisessa, vaihtoehtoisessa riitojenratkaisumenettelyssä*
    - *Artiklassa 20 todetaan lisäksi, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että tekijöitä ja esittäviä taiteilijoita edustavat organisaatiot voivat käynnistää tällaisia menettelyjä yhden tai useamman tekijän tai esittävän taiteilijan nimenomaisesta pyynnöstä*
- Yleinen sopimuslisenssi, jotta uudet käyttötavat voidaan ottaa lisenssoinnin piiriin ilman tekijänoikeuslain muuttamista
- Yhteishallinnointiorganisaation asemavaltuus, jotta tekijänoikeuksia voidaan tosiasiallisesti valvoa tekijänoikeusjärjestöjen toimesta.

Helsingissä 27.2.2025,
Matti Numminen
toiminnanjohtaja
Avate Audiovisuaalisen alan tekijät ry